

Läkartidningen för 70 år sedan

Kvacksalveriet – ett gissel i 1930-talets Norrland

Skärpta lagar och strängare straff samt totalförbud mot kvacksalveri som berör barn – det förordades av överläkaren Måns Arborelius, militärsjukhuset i Sollefteå, i en artikel i Svenska Läkartidningen 25/1934. Som bakgrund till kraven anför han ett utbredd kvacksalveri i Norrland och i synnerhet i Västernorrlands län.

■ Arborelius målar upp bilden av ett växande problem, med såväl bofasta som kringresande självlärda »naturläkare« och homeopater som i vinstsyfte utnyttjat människors godtrogenhet och okunnighet. Även om företeelsen inte var ny, var de nya kvacksalvarna av ett annat slag än förr:

»Flertalet av de forna kvacksalvarna måste vi säga oss voro av en moraliskt betydligt bättre halt än dem vi möta numera. De voro oftast hederligt folk, som efter bästa förmåga sökte bistå sina lidande medmänniskor och voro verksamma i en tid, då det för stora delar av befolkningen var ett verkligt företag att komma till läkare.«

Välutbyggt vårdsystem

Så var ju ingalunda längre fallet, och Måns Arborelius är närmast lyrisk i sin beskrivning av 1930-talets sjukvård:

»Läkarbristen är eliminerad, samtliga provinsialläkardistrikt äro besatta med kvalificerade läkarkrafter, en rad nya distrikt äro inrättade, tjänsteläkarna äro ålagda att företaga regelbundna besök inom avlägsna delar av sina distrikt, staten bidrager med reseersättning för läkare till obemedlade sjuka. Lasarett- och sjukhusväsendet har nått en utveckling varom man för endast 15–20 år sedan ej vågat drömma ...«

Arborelius erinrar också om den all-

mänt tillgängliga telefonen samt kommunikationernas »revolutionerande utveckling«, som nästan överallt möjliggör läkarvård inom loppet av några timmar.

»Allt detta gör att man numera tryggt

Det vore dock överord att säga, att det är de bättre, ansvarskännande och socialt värdefulla elementen, som tagit tillfället i akt att under lagens hägn konkurrera med de legitimerade, för kallet utbildade läkarna.«

kan våga påstå, att icke något som helst behov av undermålig sjukvårdshjälp av vare sig stationära eller kringfläckande kvacksalvare föreligger.«

Fria händer

Författarens kritik riktar sig mot att den då gällande behörighetslagen »för utövande av läkekonsten« blivit alltför vagt formulerad:

»Vi veta, att lagen giver praktiskt taget vem som helst fria händer att utöva läkarverksamhet och tillfället därtill har

också samvetsgrant utnyttjats. Det vore dock överord att säga, att det är de bättre, ansvarskännande och socialt värdefulla elementen, som tagit tillfället i akt att under lagens hägn konkurrera med de legitimerade, för kallet utbildade läkarna.«

Att det dock inte var helt fritt fram att ostraffat ägna sig åt dylikt framgår av Arborelius' egen redovisning av sex fall, huvudsakligen baserade på domstolsprotokoll. Han konstaterar emellertid att de utdömda straffen i vissa fall inte hade tillräckligt avskräckande effekt.

Framför allt handlade det då om fall där kvacksalvarna behandlat tuberkulossjuka patienter, även barn, med resultat att sjukhusvård uteblivit eller försenats. Dödsfall var inte ovanliga, men straffen inskränkte sig till dagsböter och i något fall ett kort fängelsestraff.

Några fallbeskrivningar

Ett par exempel återges här ur Arborelius' flersidiga redovisning av domstolsfallen. En homeopat H i Junsele hade vid flera tillfällen ådömts dagsböter för vård av tuberkulösa.

»I maj i år har H. åter dömts till bötesmaximum, 120 dagsböter, för behandling av dels tvenne fall av tuberkulos, båda i betydligt framskridet stadium, dels

även för att han vårdat ett fall av hjärntumör, där han givit behandling för 'magsår'. I det senare fallet blev patienten blind innan han kom till sakkunnig behandling.«

En homeopat Tj i Helgum hade också upprepade domar mot sig:

»1934 ådömdes han 1 månads fängelse för behandling av trenne fall av lungtuberkulos, som samtliga avlidit. I ett av dessa fall har även kunnat visas, att ett spädbarn smittats med tuberkulos sedan Tj. förklarar smittkällan lida av en

ofarlig sjukdom, varigenom nödiga isoleringsåtgärder icke vidtagits.«

Skråintresse för läkarna?

Måns Arborelius konstaterar att läkarkåren redan länge fört en kamp mot kvacksalveriet, men med begränsad framgång. En anledning kunde vara uppfattningen att det i mycket skulle handla om ett skråintresse för läkarna, men att man nu kunnat skönja en ökad förståelse i den allmänna opinionen och pressen.

»Vi läkare måste därför påkalla hjälp i vår aktion hos olika sammanslutningar, jag nämner blott som några exempel från pressmän, polismyndigheter och jurister samt hos socialt verksamma personer i allmänhet.«

Arborelius pläderar för upplysningsverksamhet om »kvacksalvarnas okunighet och otroliga omdömeslöshet«, samt att Läkareförbundet bl a borde utse ett särskilt pressombud med uppgift att bistå tidningarna med sakliga upplysningar.

Han förordar också en revision av behörighetslagen och dess straffsätser, samt ett förbud för icke legitimerade läkare att behandla sjukdomar hos barn. Förbud borde också övervägas för kvacksalveri i samband med fler sjukdomar, t ex sinnessjukdomar, neuroser och havandeskapets sjukdomar.

Att yrka på förbud för allt kvacksalveri bedömde Arborelius dock som hopplöst, och det skulle dessutom »giva en alldeles oförtjänt martyrgloria åt utövare av homeopati och allehanda magiska läkekonster«.

Legitimation för lekmannaläkare?

Han avslutar med en reflektion kring tankegångar på att införa något slags legitimation av lekmannaläkare, för att på så vis skapa en viss garanti för några minnikunskaper. Han avvisar dock bestämt sådana tankar:

»Det skulle ju innebära, att den nuvarande läkarutbildningen vore mer eller mindre onödig. Och för övrigt finnes numera inom landet icke något som helst behov av dylika sekunda krafter, då vi kunna fylla alla behov med kvalificerade och specialutbildade läkare.«

Uno Käärik

politisk redaktör, Läkartidningen

Särtryck

Läkartidningen

Boken "Mannen bakom syndromet" har fått en efterföljare: "Kvinnorna och männen bakom syndromen" med 70 artiklar som publicerats i Läkartidningen under 1990–1996. Den tar upp namn som Asperger, Bichat, Fanconi och Waldenström. Här finns också män "bakom metoden", exempelvis Doppler och Röntgen.

Denna nya bok omfattar 248 sidor och är rikt illustrerad, även med färgbilder. Därtill finns en sammanställning (i förminskat utförande) av de uppskattade tidningsomslag som hör till serien.

Priset är 210 kronor

Kvinnorna och männen bakom syndromen

Beställer härmed.....ex
av boken

.....
namn

.....
adress

.....
postnummer

.....
postadress

Insändes till Läkartidningen
Box 5603
114 86 Stockholm

Faxnummer: 08-20 74 35

www.lakartidningen.se
under särtryck, böcker